

pisavi preglasnikov in dvoglasnikov. Slovencem vzrokuje začetkoma mnogo truda tudi lastni nemški čerkopis.

Vse to si hočejo na lože preobrniti tudi Nemci sami. Tako hočejo nekteri zavreči svoj čerkopis i sprejeti latinskega, ki je v rabi skoraj pri vseh drugih narodih v Evropi. Taisti možje odpravljajo pisavo samostalnikov z veliko začetnico, i opuščajo kolikor mogoče nepotrebna znamenja pri dolgih in kratkih samoglasnikih, in niso prevestni pri rabi preglasnikov in dvoglasnikov.

Te nemške učenjake naj bi posnemali vsi Slovani, posnemali naj bi jih zlasti učitelji v raznih šolah; vsaj je po naših prvih postavah uk svoboden v šoli ali zunaj šole.

Mnogo lože bi se torej učila naša slovenska mladina nemškega jezika sploh in posebno pa nemškega pravopisa, ako bi se pri pisanji nemškega jezika rabil: 1) prav pogostoma latinski (slovenski) čerkopis in nemški le toliko, da ga učenci morejo urno čitati; 2) ako bi se pisava samostalnikov in drugih besednih plemen, ki se rabijo za samostalnike, z veliko začetno čerko popolnoma opustila in velike začetnice rabile le v tistih primerljajih, kakor v slovanskih jezikih; 3) ako bi se neglasni **h** za dolgimi samoglasniki pred **l**, **m**, **n**, **r** vedno manj, ali pa nikoli ne pisal, zlasti pa ne za **t** in **v** besedah, ki se začenjajo ali končavajo z dvema ali več soglasniki; ohranil naj bi se le tako imenovani zgodovinski (historični) **h**, in v zaimkih **ih**, **ih**, **ih** i. t. d.; 4) ako bi se po dva **o** nikoli ne pisala, in pa dva **a** in **e** tudi ne v tistih besedah, v katerih jih že Nemci opuščajo; 5) ako bi se **ie** pisal le v nemških besedah, in manj v tujkah, zlasti pa ne v končnicah tujih glagolov na **iren**; 6) ako bi se v tistih izpeljanih besedah, katerim manjka prvotne besede ali pri katerih je izpeljava dvomljiva, namesto **ö** in **ü** pisalo **e** in namesto **ü** pa **i**; takisto naj bi veljalo za **äu**; 7) ako bi se v pravih nemških besedah pisal vedno **ei**, a nikoli **ai**, kateri naj bi se rabil le v tujkah in lastnih imenih; 8) ako bi se tuje pismenke **ph** in **y** nikoli, **e** in **x** pa vedno manj rabile.

L.

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

Tihemu potoku podoben, ki lepe senožeti in ravne polja rosi, je delal Metelko do svoje sive starosti kakti naš drugi Dobrovski. Bil je Metelko ves Slovenec, in pa Dolenec. Bodi mu slava!

Stomšek.

C.

20. „Pomni v protivnih rečeh, da pokoj duše ohraniš“ — si misli Metelko, in tihemu potoku podoben spisuje mirno tudi med

abecedno vojsko šolsko knjigo, ktera bi bila v tesni zvezi s poprejšnjimi (gl. b — e, 12. str. 29. 30), toda ni prišla več na svetlo v Metelčici, ampak v Bohoričici:

f) Berilo za male šole na kmetih po c. kr. Estrajških deržavah. Na Dunaji, 1834. 8^l. 213 str. Ravno to: Berilo za drugi klas malih šol na kmetih (vnovič natisnjeno). V Tersti, 1846. 8^l. 195 str.

Tiskano je v različnih čerkah ter ima v sebi po kazalu: „Šolske postave za ljudske šole. Povesti iz svetiga pisma stare zaveze. Nekoliko znanosti od zémle, na kateri živimo. Dolžnosti podložnih do svojiga deželiniga oblastnika, do gosposke od njega postavljene in do rojstne dežele. Djanski pregovori za mladost. Pravila ali regelce za perljudnost. Pravila za zdravjevarstvo“. — Kakor „regelce“, imá še marsiktero tujo besedo v šolsko pojasnjenje; sploh je pa pisava krepka, in tvarina, ki se nahaja zdaj v mnozih posamesnih knjigah, se ob kratkem razlaga ondi skupaj, primerno prvemu poduku.

Berilo to se ni tiskalo več v Metelčici; ali — kdo bi si bil mislil! tisto leto je zamerla tudi „Krajnska Čbelica“, ktera je tako hudo bila pičila Metelčico. S IV. bukvicami je — brez žela — l. 1833 že skor vsa zaljubljena nehala rojiti.

Čerkarska pravda ali abecedna vojska je sicer mnoge razperla, nektore hudo ranila, nekterim celó zgrenila njihovo delovanje na slovstvenem polji; pa je tudi mnoge vzbudila in vžgala, zlasti neduhovne, da so se marljivo pečati jeli z dotlej zanemarjano slovenščino. Koliko učene tvarine je spravila ona na dan, in kako očitno je pokazala vnanjemu svetu, da za uk je Slovenec prebrisane glave! Vendar so si sploh tedaj želeli mirú in pokoja. In — kaj se zgodi?

Leta 1835 šestega julija utone Matija Čop, velikan učenosti, ki

Ako bi daljši časi b'li mu dani,
Svoj narod s pismi bi razsvitlil bil,
Peró zastavi komaj stare Slave
Buditi rod — odnese val ga Save.

Niso jokali za njim le prijatli, nista plakala le Prešern pa Kastelic; žalovali so Slovenci vsi, kar spričujejo premnogi spisi, v nemščini in slovenščini, zloženi njemu v spominj. Materi Krajni, kaj pravim: „Grobu na tvojem oči materi Slavi rosé“. — Čbelica je nehala rojiti; vzrojl pa je njen „Plutarčik pa Nestorčik“, Jak. Zupan, tedaj med Slovenci prvi Pan-Slovan, tako da je l. 1835 v Ljubljani še bogoslovja učenik — l. 1836 bival že v Celovcu pokojnik — v pregnanstvu.

Zginili so, ko se vtolaži vihar, nekako osodno tudi Metelkovci. Kopitar je služil v dvorni knjižnici na Dunaju, Ravnikar je bival od l. 1830 teržaško-koperski škof, v Terstu, Zaločkar, župnik v Teržiču; Pekec umre, in zdaj se umakne še Jelovšek za kanonika v Novomesto,

Potočnik za župnika v Šent-Vid, Burger za dekana v Šmartin; Metelko pa ostane sam v „črni šoli“ učitelj, da mu veljajo skoraj Koseskega besede o Sloveniji:

Kakor o zori junak razbiti po boja ponočnim
Samši na skitu medli, trume plakaje pogin,
Plakala pravde pad sem svoje pomembe na sibrak.

21. Milo je nekaj let poznej v Matija Čopa spominj tedanji čas popeval Prešern:

Tájati led naš se le začne se, pomlad je drugod že,
V dragi slovenski vkroten ni domovini vihar.
Stešemo svoj si čolníc nov, z Bogam zročmo ga valovam;
Ni se navadil popred breznov se, skal ogibat'.
Zvezde, ki reš'jo, bilé so neznane, ki čoln pogubijo;
Lél bil naš je kermár, drugi je bil Palinúr.
Ti nam otél si čolníc, si mu z jadrami kermo popravil,
Ti mu pokazal si pot pravo v deželo duhov t. j.

Drugi Slovani, na pr. Čehi, Poljaki, Serbi (cf. 16, str. 37.), so že mnogo storili na svojem slovstvenem polji, mi Slovenci smo še le nekoliko jeli delati, pa se že hudo prepíramo med seboj, v čerkarskih pravdah ali abecednih vojskah. Napravimo si malo slovstvo, vzbudimo si posebej Krajnsko Čbelico. Lel je bil poganom bog ljubezni (lat. Cupido, geršk. Eros); Palinur pa Enejev kermar, ki je zadržal na ladiji, ter padši v morje utonil. Zdi se mi, da je Lel Prešernu bil Kastelic, vrednik Čbeličin, Palinur pa Metelko, češ, po zgubljeni čerkarski pravdi je zgubil Metelko tudi veslo v književnosti, utihnil, utonil; ti pa o Čop! si zmagavši ovaroval naš razkolniže v pisavi in nam pokazal, kako si množimo svoje slovstvo itd.

Ali — utonil je Čop, ki je bil knjižničar v Ljubljani, in službo njegovo dobiti sta si prizadevala Kastelic pa Metelko. Rad bi se, je pisal o tem Kopitarju, prav (ordentlich) pečal s slovenščino, kar mi zdaj ni mogoče. S samimi 400 gold. — kar učenik slovenščine — bi ne mogel živeti; kateheška služba pri stolnici mi pa jemlje skoraj ves čas. Govori se, da je po deželnega poglavarstva nasvetu Kastelic na prvem, neki pisar iz Gradca na drugem, jaz pa da sem na tretjem mestu, toraj je ves ta moj up po vodi. Ako morete v tej reči kaj storiti, prosim in izročim se Vam vsega i. t. d. Vidi se iz tega pisma in iz prošnje pisane 12. febr. 1836, da je Metelko želel le še bolje poprijeti se slovenščine ter vladati naše slovstvo; pa že 19. oktobra mu tedanji namestni vodja modroslovnih šol Jan. Kersnik naznani vradno, da je vsled cesarjeve določbe knjižničarjevo službo v Ljubljani dobil profesor modroslovja na Graškem vseučilišču Jos. Kalas. Likavec, in za tem še le jo je dobil 1. 1850 M. Kastelic.

L. 1832 je bila razpisana služba prvega varha vseučiliške knjižnice na Dunaju; prosil je za njo tedaj M. Čop, in iz tiste njegove prošnje je razviditi, da je znal 19 jezikov, da je bil toraj Čop pravi slovenski Mezzofanti (prim. Matiju Čopu v spomin spis. gimn. učitelj Melcer l. 1865). V prošnji Metelkovi za knjižničarjevo službo v Ljubljani leta 1836 pa je brati, da je Metelko znal (ist kundig) jezik slovanski, nemški, latinski, gerški, hebrejski, francoski, italijanski, ter da je razumel po nekoliko vse desetere narečja slovanske (hat sich über diess einige Kenntnisse aller zehn slavischen Dialecte eigen gemacht).

Pervi splošni hervaški učiteljski zbor v Zagrebu. *)

(V zboru zapisoval Ljud. Tomšič.)

(Dalje.)

Druga seja se je začela o $\frac{1}{2}$ 10 uri 24. avgusta. Dvorana in galerija natlačene kakor prvi dan.

Predsednik predstavi zboru učitelja iz Črne gore gospoda Gavro Pesića, ki je z navdušenimi besedami v imenu Črne gore pozdravil hervaški učiteljski zbor. Pozdrav je bil sprejet z živahnimi živio-klici.

Potem se preberó novi telegrami, ki so predsedništvu dospeli in sicer iz Časlave, Celja, Prage, Budima, od društva „Omladine“ iz Novega Sada, od vredništva srbske narodne šole, iz Rume, Pazara in Užice.

Predsednik naznanja zboru, da je drugo vprašanje na dnevnem redu, katero glasi: Da narodna šola more svojemu cilju zadovoljiti, kakošno more biti njeno notranje vstrojstvo? Poročevalec o tem vprašanju je M. Stojanović iz Zemuna (zdaj c. k. šolski nadzornik za slunjsko regimento vojaške granice v Karlovcu).

Stojanović M. postavlja za poglobitni cilj narodne šole, odgojiti razumne, čudoredne, značajne in delavne ljudi. Vse učne knjige naj bi bile z ozirom na gori omenjene lastnosti sestavljene, ker biser, pravijo, se le z biserom, a razum le z razumom kreše. Za primer žalostnega kulturnega stanja postavlja Bosno, kjer žalibog! pravi Hervatje pod turškim jarmom še zdaj zdihujejo. Prave čudosedbe, kakoršno bi duh in napredek časa zahteval, še celó — pravi — bilo ni. Ojstro kritizira sedanost in trdi, da se v sedanjem času za splošno omiko človeštva kaj malo mara. Ljudje skrbé le za neki zunanji kričeči lišp, a za notranjo pravo veljavo se malo starajo. Poglejmo na najnovejše strašne dogodbe v Parizu, v mestu, ki je doslej kot najbolj omikano in napredno na celem svetu slovelo, pa se je vendar dokazalo, da omike v pravem pomenu tam vendar le ni bilo. Treba tedaj pri gojitbi največ delovati na

*) Glej lanskega „Tovaraša“!